

80.000 Romeinse burgers omgebracht, die zich voor handelsdoeleinden over geheel Klein-Azië verspreid hadden. Volesus Messalla heeft als gouverneur van Klein-Azië op één dag eens 300 mensen laten onthoofden en, terwijl hij met de handen op de rug trots over de lijken wandelde alsof hij iets geweldigs verricht had, heeft hij uitgeroepen: ...een koninklijke daad!¹³⁸ Nu spreek ik alleen nog over heidenen en goddelozen, maar tot hen die in de ware God geloven, behoorde ook keizer Theodosius, die te Thessaloniki de allereerste verraderlijke wandaad gepleegd heeft door 7000 onschuldige burgers in het theater zogenaamd voor de spelen bijeen te roepen en ze door zijn soldaten te laten doden. Dit is onder de misdrijven uit het verleden het toppunt!

Belgen, nu bent U aan de beurt, om de heersers uit onze tijd van wreedheid en bedrog te beschuldigen.

Hoofdstuk 25

De tirannie uit onze tijd wordt gerelativeerd: aangetoond wordt dat deze een natuurlijk verschijnsel is en uit de menselijke slechtheid voortvloeit. Lichamelijke en geestelijke onderdrukking hebben ook vroeger bestaan

Ten slotte hekel je ook de huidige tirannie en de lichamelijke en geestelijke onderdrukkingen. Ik ben allerminst van plan om nu fanatiek mijn eigen tijd omhoog te steken of omlaag te halen. Wie heeft daar wat aan? Maar wat tot de vergelijkende bijdraagt, zal ik vermelden. Wanneer en waar heeft die plaag niet bestaan? Noem mij een tijd, een volk zonder opmerkelijke tirannie. Als je dat kunt, zal ik van mijn kant erkennen dat wij de allerge-lukkigste mensen zijn (dat risico durf ik aan). Wat zwijg je? Ik zie dat de oude, cynische uitspraak waar is: 'De namen van alle goede vorsten kunnen in één ring.' Ongetwijfeld is de mens van nature geneigd om macht ongeremd uit te oefenen, en hij weet maar moeilijk maat te houden in wat boven de middelmaat uitgaat. Wij die zelf over tirannie klagen, dragen de kiemen ervan in ons hart en om ze tot ontwikkeling te brengen ontbreekt de meesten niet de wil maar de mogelijkheid. Wanneer een slang verstijfd van kou is, bewaart hij toch zijn gif, al komt het er niet uit. Zo is het ook met ons gesteld, die alleen door zwakte en door een zekere verkoeling van Fortuna ervan afgehouden

worden anderen te schaden. Geef ze de macht, geef ze de middelen: ik ben bang dat dan de meesten van hen, die zich nu zo vijandig tegen hun heersers opstellen, zelf het meest onbeheerst zullen zijn. Het dagelijkse leven illustreert het. Kijk eens hoe een vader tegen zijn zoon, een heer tegen zijn slaven, een leraar tegen zijn leerlingen tekeergaat. Ieder van hen is een tiran in zijn soort, en zij maken op hun rivier dezelfde golven als koningen op de wijde zee. Andere levende wezens hebben dezelfde geaardheid; de meeste van hen vallen te land, ter zee en in de lucht hun eigen soortgenoten aan.

De grote vissen eten de kleine, de haviken doden de duiven,

zei Varro¹³⁹ met recht. Maar dat is lichamelijke onderdrukking, zul je zeggen, [vandaag de dag]* is de geestelijke onderdrukking het ergste. Is het werkelijk zo? Ik denk dat dit eerder lastertaal is. Alwie meent dat de geest onderdrukt en gedwongen kan worden, kent naar mijn mening zichzelf en de goddelijke natuur niet. Geen enkel geweld zal ooit van buitenaf bereiken dat jij wilt wat je niet wilt en dat jij meent wat jij niet meent. Iemand kan wel macht hebben over de ketenen en boeien van de geest, niemand over de geest zelf. Een tiran kan hem van het lichaam losmaken, niet zijn natuur oplossen, die, zuiver, eeuwig, vuurgelijk, iedere uitwendige en gewelddadige aanraking negeert. Maar men kan de eigen overtuigingen niet tot uitdrukking brengen. Laat dat zo zijn, maar dan is je tong gesnoerd, niet je geest; het handelen, niet het oordelen is aan banden gelegd. 'Maar dat is juist iets nieuws en ongehoords.' Mijn beste, wat vergis je je! Ik kan je zoveel mensen noemen die onder tirannen om hun overtuigingen gestraft zijn, vanwege hun onvoorzichtige tong. Hoevelen van hen hebben niet geprobeerd op het menselijk oordeel dwang uit te oefenen? ook in godsdienstige zaken. In Perzië en in het verdere Oosten was het regel de koningen te aanbidden, en wij weten dat Alexander dezelfde goddelijke verering voor zich heeft ingesteld, zonder de instemming van zijn eigen, boerse Macedonië. Bij de Romeinen heeft de goede en gematigde keizer Augustus als een god zijn priesters en vereerders gehad in de provincies, ja in alle huizen. Caligula liet de godenbeelden onthoofden en zijn eigen hoofd erop zetten – een lachwekkend soort heiligschennis –, tevens heeft hij een tempel gesticht, priesterschappen en uitgelezen

* 'De uitdrukking 'vandaag de dag' dient geschrapt te worden' (index 1667).